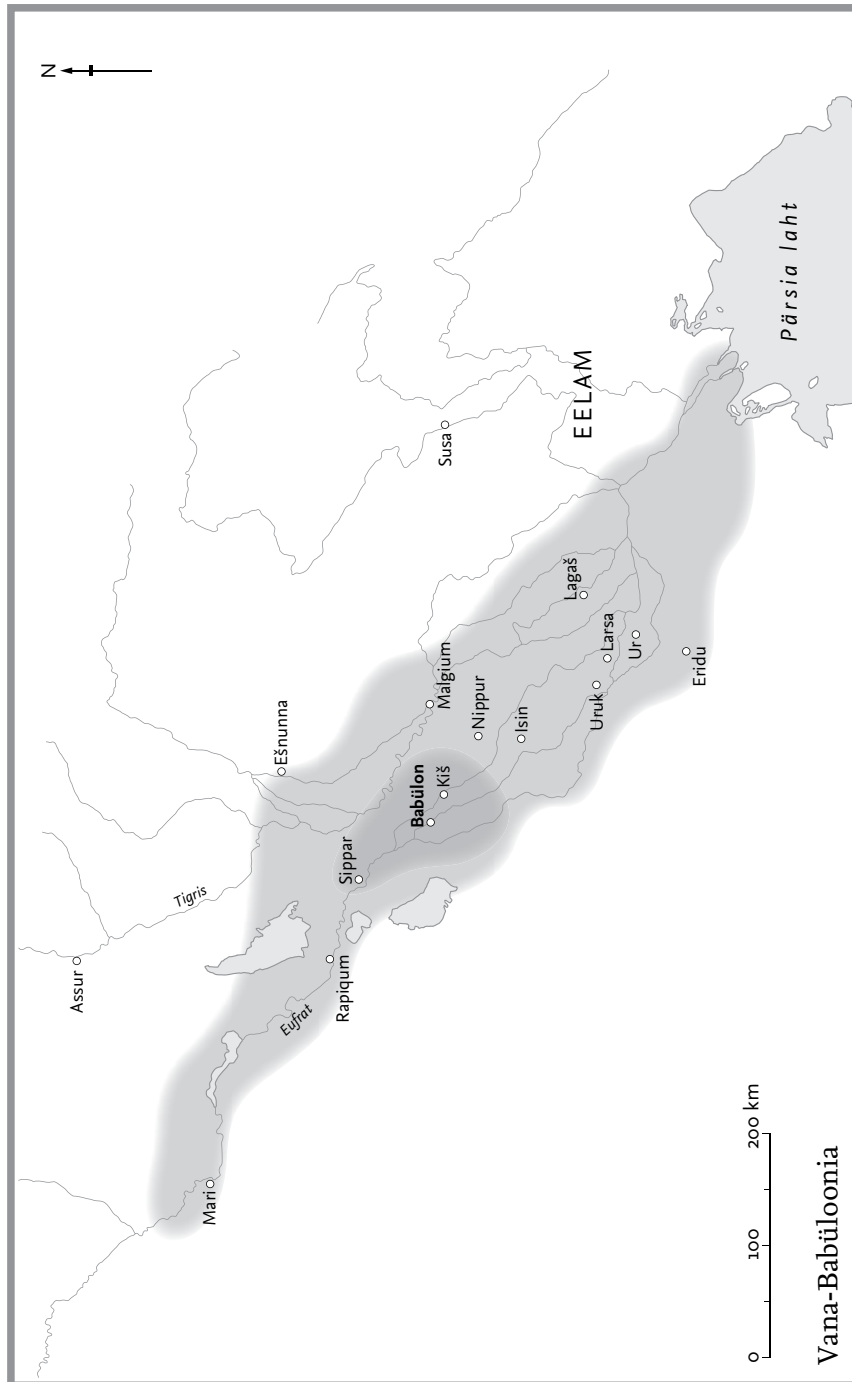

Vana-Babüloonia: kulminatsioon

UMBES 1900 KUNI 1600 EKR

Imeline ja müstiline Assüüria Babülon

Ja nii jõuamegi me lõpuks Babüloni – kõige kuulsamasse, kõige tuntumasse, kõige uhkemasse, kõige põlatumasse, kõige imetletumasse ja kõige teotatumasse muistsesse linna. Linna, mis eurooplaste mällu on kõige kindlamalt püsima jäänud.

Babülon on oma nime saanud mingi varasema nime akadi versiooni kreekakeelse variandi järgi. Akadlased lihtsustasid algset nime, andes sellele kuju Bab-Ilu – „jumala värav”. Esimeses Moosese raamatus väidetakse, et see nimi tuleb heebrea tüvest *Balal*, mis tähendab „kokku segama” ning viitab keelte rägastikule, millega Paabeli torni ehitajaid nende kõrkuse eest karistati.

Babülon asub strateegiliselt suurepärases kohas – Mesopotaamia tasandiku keskosa lähedal, mitte kaugel paigast, kus Eufraat ja Tigris teineteisele kõige lähemal voolavad, tänapäeval umbes 500 kilomeetri kaugusel Pärsia lahest.

Oma halva kuulsuse on ta selgelt pärinud piiblist, kus räägitakse juudalaste Paabeli vangipõlvest – „Paabeli jõgede kaldail, seal me istusime ja nutsime, kui mõtlesime Siionile” – ja Johannese ilmutusest ilmutusraamatus, kus naine „oli rietatud purpurpunasesse ja

erepunasesse ning ehitud kulla ja kalliskivide ja pärlitega, ta käes oli kuldkarikas täis jäledusi ja oma hooruse saasta. Ning ta otsaette oli kirjutatud nimi, saladus: Suur Paabel, hoorade ja ilmamaa jäleduste ema!”

Samal ajal on selle muistse linna nimi tekitanud ka palju positiivsemaid assotsiatsioone, seda nii täiskasvanute kui laste seas, kes veel meie päevilgi mõnikord laulavad:

*Kui palju maad on Babüloni?
Kolm kord kakskümmend ja kümme.
Jõuan ma sinna küünlavalgel?
Jah, ja tagasi kah.
Kui su jalad on kärmed,
jõuad küünlavalgel kohale.*

Mitte keegi ei paista teadvat, kust see lasteluuletus pärineb või mida tähendab. Kunagi oli see seotud mingi tänavamänguga ning selle sõnad võivad viidata inimese elueale (kolm korda kakskümmend ja kümme) ja ka elu tähendusele üldse (hubisev küünal, mis valgustab teed). Päris kindlalt pole teada, kas selles luuletuses alati just Babüloni on nimetatud – kunagi võis selle asemel olla hoopis Petlemm või mõni muu paik, mille nimi sarnaselt kõlas. Meie päevini on aga säilinud ja kõik konkurendid kõrvale tõrjunud just Babüloniga versioon ning seda kasutatakse veel meie päevilgi romaanide, näiden-dite, filmide ja isegi laulude pealkirjades. Ingliskeelse maailma lastelaulude ja -mängude suurimad asjatundjad Iona ja Peter Opie on avaldanud arvamust, et enamikku lastelaulukesi ei laulnud algselt sugugi lapsed, vaid need on olnud osaks populaarsetest ballaadidest ja rahvalauludest, ammustest tänavakaubitsejate hõigetest ja kannatusmängudest, praeguseks iganenud palvetest ja vanasõnadest. Mingil moel on Babülon, muistse maailma suurima, kuigi kahel viimasel aastatuhandel maa pealt kadunud olnud linna nimi, rahva

kujutlusvõimet niivõrd kaua paelunud, et seda kohtab veel 20. sajandil tänavatel mängivate laste seas.

Muistse Egiptuse ja Assüüria suuremad keskused on hästi teada ainult neile, kes on nende piirkondade ajalugu põhjalikult õppinud. Enamik juutidele ja kristlastele piiblist tuttavaid paiku – Jeruusalemm, Siilos, Petlemm, Naatsaret – on kuulsaks saanud palju hiljem. Jeeriko võib olla üks maailma kõige vanematest linnadest, aga laiemalt tuntakse seda ikka ainult selle järgi, kuidas Joosua selle müürid purustas: „Joosua võitles Jeeriko all ja linnamüürid langesid mürinal”.^{*} Babüloni aga mäletatakse selle paganate-aegse suuruse järgi. Eriti Inglismaal. Ja kui veel täpsem olla, siis iseäranis Londonis.

Peter Ackroyd kirjutab raamatus „London: biograafia” („London: The Biography”), et juba 12. sajandil olevat üht lõiku Londoni linnamüürist nimetatud Babüloniks: „Põhjused, miks sellele niisugune nimi anti, ei ole selged, pole võimatu, et keskaegses linnas omistasid elanikud sealsele müürilõigule paganlikke või müstilisi omadusi.” Kui London sajandite jooksul üha suuremaks ja võimsamaks muutus, hakati seda muistset nime üha rohkem kasutama metafoorina, mis pidi tähistama tervet impeeriumi pealinna. Võiks ju arvata, et kui toonast metropoli nimetati Babüloniks, pidi sel halvustav maik juures olema. Aga kaugeltki mitte. Ackroyd annab meile teada, et 18. sajandi Londonit nimetati „*cette Babylone*’iks”^{**}, kuna see oli vaeste turvaline varjupaik – „*le seul refuge des infortunés*”^{***}. Luuletaja William Cowper pidas „üha kasvavat Londonit” koos kõigi selle erinevate inimestega „kirjumaks kui vanade aegade Babüloni”, ning seda positiivses mõttes. *Belle époque*’i aegse kõmri päritolu kirjanik Arthur Machen aga on öelnud: „London kõrgus ähvardavana mu ees, imeline ja müstiline nagu Assüüria Babülon, samamoodi täis ennekuulmatuid asju ja suuri avastusi.”

^{*} Tuntud spirituaal „Joshua fit the battle of Jericho”

^{**} „See Babülon” (prantsuse keeles).

^{***} „Õnnetute ainus varjupaik” (prantsuse keeles).

Kui vapralt ajaga kaasas käivas Suurbritannias tähistas nimi Babülon salapäraselt, kuid värvikat ja multikultuurset hiidlinna, siis muudes traditsioonides meenutatakse Babüloni vägagi mitmesugusel viisil.

Antiikautorite jaoks oli ta maailmalinn, ja seda ilma igasuguse müstilise kaastähenduseta. Kreeka ja Rooma autoritelt alates 5. sajandil eKr elanud Herodotosest kuni 3. sajandil Roomas elanud Dio Cassiuseni välja on meie päevini säilinud proosalisi, kuid mõnikord ka päris lennukaid jutustusi linna ajaloost, topograafiast, hilisemast saatusest ja viimaks ka langusest. Dio sõnul ei leidnud Rooma impeerator Traianus, kui ta seda paika 1. sajandil külastas, sealt muud kui hunniku varemeid. Kuid Theodoretos, kes oli 5. sajandil Kyrrhose piiskop, väitis, et tema eluajal oli Babülon igatahes asustatud (seal olevat elanud juudid).

Tulihingeliste kristlaste jaoks jäi Babülon alati Johannese ilmutusraamatu hooraks, kehastades kogu linnaelu pahelisust ja rikutust. Rastafariaanlaste jaoks, kes järgivad Marcus Garvey õpetust, sümboliseerib ta kõike, mis mustanahalisi rõhub ja alla surub, ning mängib kesksel rollil *reggae*-muusikas, mis väljendab mustanahaliste kannatusi ja kutsub üles vastupanule.

Islamimaailmas, mille territooriumil see paik pärast araablase 7. sajandi vallutusi asus, ei tähendanud Babüloni nimi õieti midagi. Mitu kuulsat Araabia geograafi märkisid siiski ära tema asukoha, kuigi nii mõnigi kord ebaõigesti. Aga et islamiusuliste üldine suhtumine *jahilliyah'* ehk „usupimeduse” aega oli nii eitav, siis ei tundud selle muistse linna parimate aegade vastu kunagi erilist huvi. Korraanis mainitakse Babüloni vaid ühel korral ning seda täiesti neutraalses võtmes, kui jutustatakse lugu, kus jumal saadab kaks ingliti maa peale, et nad surelikke patuteele ahvatleksid: „Saalomon ei olnud uskmatu, uskmatud olid kuradid, kes õpetasid inimestele nõidumist, nagu ka seda, mis oli läkitatud mõlemale Paabeli inglile, Härütile ja Märütile. Kuid need inglid ei õpetanud nõidumist eelneva hoiatuseta: „Tõesti,

meie ülesanne on kiusata, aga teie ärge olge nagu uskmatud.”*

Al-Hillah' lähedal, kus Babüloni mahajäetud künkad sajandeid vaikselt puhkasid, olles muidu tasasel maal kilomeetrite kaugusele nähtavad, kujutasid moslemitest külaelanikud ette, et seal elavad deemonid, džinnid ja kurjad vaimud või nende füüsilised kehastused usside ja skorpionide näol, ning inglid Härüt ja Märüt, kes on jalgu-pidi üles riputatud ja uluvad valjult oma igavese karistuse piinades. Sellest pidi piisama, et sealsest paigast eemale hoida.

Nii jäi selle mitmekülgse muistse tsivilisatsiooni lääne kultuuri-teadvuses alalhoidmise ülesanne juutide õlule, kuni saabus aeg, mil uute avastuste vaim viis Euroopast pärit maadeavastajad sealseid varemeid hoolikalt uurima, aeg, mil uus teadus – arheoloogia – hakkaks Babüloni möödanikus selgust looma ja mil Babüloni nime hakati allegooriliselt seostama selle maailmariigi uue keskusega.

Sellest ajast peale, kui kuningas Nebukadnetsar II 586. aastal eKr Jeruusalemma templi maha põletas ja sealse valitseva klassi Babüloni pagendas, on Lõuna-Mesopotaamias elanud kõige suuremad ja tähtsamad juutide kogukonnad. Just seal, Babüloonia linnades, mille nimed olid Nehardea, Sura ja Pumbedita (viimane on arvatavasti tänapäeva Al-Fallūjah), pandi 5., 6. ja 7. sajandil kokku tähtsam Talmudi kahest tekstist. See õiguslike põhimõtete, rahvusliku ajaloo ja folkloori kogu on tänini juutide uskumuste ja tavade aluseks. Seal resideeris ka *Resh Galuta* – juutide juht eksilil, kes arvati olevat pärit kuningas Taa-veti soost ning kes oli juudi rahva *de jure* valitseja kuni 11. sajandini.

Seetõttu ei ole midagi imestada, et esimene Euroopast pärit reisija, kes pani kirja Babüloni linna külastamise muljed, oli rahvuselt juut: see oli Ibeerias Tudelas sündinud Benjamin, kes rändas Lähis-Idas ringi 1160. aasta paiku, kogudes informatsiooni sealsete juudi kogukondade kohta. Ta eesmärk võis olla teabe hankimine tulevaste

* Koraan, 2. suura „Lehm”, 102. Tõlkinud Haljand Udam.

pögenike jaoks, kes olid Navarrast lahkumas, kuna see oli 1119. aastal uuesti kristliku kiriku valdusse läinud ja sestpeale oli juutide diskrimineerimine seal üha süvenenud. Pärast pikki eksirännakuid leidis ta end Eufrati ääres Resenis, piiblis mainitud paigas, mille asukohta tänapäeval ei teata. „Siit on päeva tee Babüloni, mis on vanade aegade Paabel,” kirjutab ta oma reisipäevikus.

Selle varemed ulatuvad kolmekümne miili kaugusele. Nebukadnetsari palee varemeid on veel näha, aga inimesed kardavad neisse madude ja skorpionide hirmus siseneda. Läheduses, umbes ühe miili kauguses, elavad 3000 iisraellast, kes palvetavad Taanieli sünagoogis, mis on väga vana ja mille ehitas Taaniel ise. See on ehitatud tahutud kividest ja tellistest. Sünagoogi ja Nebukadnetsari palee vahel on ahi, millesse visati Hananiah, Mishael ja Azariah, see paik asub orus ja on kõigile teada.

Paika, kuhu see juut oli tee kätte näidanud, järgnesid ka teised, kuigi enamik tolle ajastu rändureid, kaasa arvatud Marco Polo, eelistasid asjade omal käel uurimisele varasemate kuulduste ja rahvajuttude kordamist. Erinevalt nendest külastas Itaalia aadlik ja rändur Pietro della Valle 1616. aastal Al-Hillah' lähedal asuvaid varemeid ka ise ning jõudis täiesti õigele järeldusele, et see peab olema Babülon. Teda peetakse esimeseks eurooplaseks, kes märkas, et veidrate kiilukujuliste märkide kobarad tellistel, mis olid ümberkaudsetele liivastele väljadele laiali loobitud, ei ole kaunistused, vaid hoopis kiri, pealegi jõudis ta ka mingil moel järeldusele, et neid märke tuleb lugeda vasakult paremale. Kui ta 1626. aastal Itaaliasse tagasi jõudis, sai ta väga kuulsaks ja ta määrati paavsti kammerhäraks. Kuid kõige suurem huvi paistab olevat tuntud della Valle avastuste vastu mitte Roomas, vaid hoopis Londonis. Või vähemalt nii võime me ühe 19. sajandi lõpu avastuse põhjal järeldada. 1886. aastal hävitas laastav tulekahju Londoni City's Maarja Magdaleena kiriku ja rea vanu kaupmehemaju

Thamesi lähedal asuval kitsal keskaegsel Knightrideri põiktänaval, mis on oma nime saanud selle järgi, et sealtkaudu liikusid rüütlid Cannoni tänavalt Tower Royali juurest Smithfieldi, kus peeti turniire. Kui kiriku söestunud varemed olid ära koristatud, hakkasid ehitajad iidset vundamenti lahti kaevama. Sügaval maa all leidsid nad hulgalt musta dioriidi tükke, millele olid jäädvustatud kiilkirjas märgid. Need saadeti tuvastamiseks Briti muuseumi ja ilmnes, et need pärinevad, nagu ajakirjanduses rõõmsalt teatati, „kõige vanemast Babüloonia kuningriigist, mis meile teada on”.

Briti muuseumi ekspert B. T. A. Evetts märkis, et majad, mille alt need kivid leiti, olid ehitatud 17. sajandi II poolel ulatuslike ehitustööde käigus, mis selles piirkonnas pärast 1666. aasta suurt tulekahju ette võeti. Kirjamärkidega kivistude kohta arvas ta: „Ilmselt pole vähimatki põhjust kahelda, et need jäid vundamentide alla, kui tänavat taastati.” Varssavis sündinud Ameerika juudist orientalist Morris Jastrow noorem järeldas sellest, et della Valle kirjad ning Babüloonia telliste tükid, mis ta naastes kaasa tõi, tekitasid rohkem huvi, kui varem oli arvatud.

Õpetatud mehed ja ühingud hakkasid selle teema vastu huvi tundma ja kuna Babüloonia küngaste pinnal leidub sageli hulgalt kivistikke ning telliste ja keraamiliste nõude kilde, on ülimalt tõenäoline, et della Valle äratatud huvi tõttu oli keegi Londoni kaupmees mõned neist muistsetest esemetest oma huviväärsuste erakogu jaoks tallele pannud. Et della Valle ülal kirjeldatud telliste asukoht on teadmata, on Briti muuseum nüüd Louvre'ist ees, sest Louvre'i Babüloonia kollektsiooni vanima eseme tõi Euroopasse botaanik Michaux 1782. aastal.

Londoni ja Pariisi vaheline vägikaikavedamine oli tegelikult päris tõsine. Sajandeid olid eri rahvusest seiklejad osalenud muistse Lähis-Ida avastamises. Victoria-ajastu lõpu poole, kui Euroopa impeeriumides algas „tung Aafrikasse”, sai alguse ka pingeline võist-

lus Levanti muististe pärast, kõik tahtsid välja kaevata ja kodumaale tuua kõige enam muljet avaldanud muistseid esemeid. 19. sajandi lõpuks olid selles võidujooksus osalema jäänud kõigest kolm riiki: Suurbritannia, Prantsusmaa ja Saksamaa, kellel kõigil olid sealses regioonis oma poliitilised huvid mängus. Suurbritannia huvides oli kaitsta oma impeeriumi India-valdustesse viivaid kaubateid, Prantsusmaa oli juba ammu lepinguga määratud Osmani riigis katoliiklasi kaitsma ja äsja ühinenud Saksa riik lootis Türgi sultani toetusele Suurbritannia oletatavate võimutaotluste vastu. Nende vahel leidis aset suhteliselt ebameeldivaid nääklusi selle üle, kellel on õigus välja-kaevamisi korraldada. Avalikkuse huvi oli ülisuur, saak imeline ja kaalul ei rohkem ega vähem kui rahvuslik uhkus. Briti muuseumis, Pariisis Louvre'is ja Berliini Ees-Aasia muuseumis korraldati suurejoonelisi väljapanekuid. Aga kui kogu Mesopotaamiast pärit häämestavad muistised üha rohkem külastajaid ligi tõmbasid, siis kõige suurema au osaliseks pidi saama see, kes suudab Babüloni linna laia üldsuse kujutluses uuesti ellu äratada.

Siin oli kindlasti kõige tugevamas positsioonis Saksamaa. Tema üha südamlikumad suhted hääbuva Osmani riigiga võimaldasid arhitektil ja kunstiajaloolasel Robert Johann Koldewey, kellest oli saanud arheoloog, välja kaevata ja kodumaale saata terve uhke linnavärava, mida tuntakse Ištari värava nime all, ning osa selleni viivast protsessiooniteest, mis oli tehtud värvilistest põletatud tellistest. Paistis, nagu oleks üsna pea võimalik rekonstrueerida kogu Babüloni ajalugu kõige varasematest aegadest peale, ja seda pisimagi üksikasjani.

Peagi sai aga selgeks, et niisugused lootused on määratud luhetumisele. Kuigi kõik Berliini toimetatu oli kahtlemata vägagi tähelepanuväärne, saadi peatselt aru, et nende kaevamiste käigus ei saa päevavalgele tulla palju enam kui esemeid linna iseseisvusaja viimastest sajanditest – kuningas Nebukadnetsari pealinna ja juutide vangipõlve ajast. Kuigi della Valle ja ta järglaste avastatud varemed

olid imeilusad, põnevad ja ajalooliselt üliolulised, ei olnud need üldsegi väga vanad, vaid kuulusid ajastusse, mida Kreeka ajaloos peetakse hilisarhailiseks ajastuks – see tähendab et mitte palju vanemad kui Ateena Akropoli hooned. Ei leitud midagi, mis pärineks varasemast ajast kui 7. või 6. sajandist eKr. Kuid see oli enam kui tuhat aastat pärast seda, kui see linn oli saanud amoriitide pealike poolt Uri kolmanda dünastia languse ja hävingu lävel rajatud uue korra oluliseks poliitiliseks jõuks.

Vanemate kihistusteni ei olnud kuidagi võimalik jõuda, sest need paistsid olevat sõna tõsises mõttes veeuputuseelsed. Aastatuhandete vältel oli põhjaveepind halastamatult tõusnud ja nii olid kõik varasemad asustuskihid muutunud kättesaamatuks. Seega ei ole assürioloogide suureks meelehärmiks Babüloni kõige varasemate päevade kohta olemas otseseid arheoloogilisi ega dokumentaalseid allikaid. Tõenäoliselt ei saa neid ka kunagi olema. Babüloni varasema ajaloo osas tuleb meil paratamatult tugineda kaudsetele teadetele ja mujalt pärit juhuslikele viidetele. See on umbes sama, kui püüda lahti mõtestada Euroopa renessansi lähteid olukorras, kus Arno jõgi on Firenze linna juba ammu maa pealt pühkinud.

See võrdlus ei olegi nii kohatu, kui pealtnäha võib paista. Nende sajandite jooksul, mis lahutasid Uri kolmanda dünastia langemist Babüloni kui Lõuna-Mesopotaamia uhkeima linna ja Mesopotaamia tsivilisatsiooni tippsaavutuse rajamisest, leidsid aset paljud sama tormilised sündmused.

Ükski kuningas ei ole küllalt võimas

Mõnesaja aasta jooksul toimusid kogu Mesopotaamia poliitilises elus murrangulised sündmused. Katkematu voona saabus läänepoolseid hõime, keda akadi keeles nimetati amurrudeks. See ei olnud üks rahvas: tulijate nimede järgi teame, et nad rääkisid vähemalt kaht

läänesemi dialekti. Teised rahvad tulid idast ja põhjast. Aeg-ajalt satustid nad üksteise vastu võitlema. Dünastiaid kerkis esile ja vajus taas unustusse. Intrigide ja alatute mõrvadega tehti endale teed võimule. Linnad võitlesid üksteise vastu. Peeti suuri lahinguid. Järjest kerkis esile üha uusi kuningaid. Mõned neist jäid võimule, mõned said surma.

Mõned aga leidsid oma lõpu õige veidral ja ebatavalisel moel. Kui ended eriti halba õnne töotasid, toimetati monarh tavaliselt ohutusse kohta ja tema asemel pandi troonile mõni lihtrahva hulgast pärit mees, kes pidi vastu võtma mistahes löögi, mis saatusel selles palees resideeriva isiku tarvis varuks oli. 1860. aasta paiku eKr saatis saatus hoiatuse (arvatavasti kuuvarjutuse näol) ning ähvardas Sumeri kuningat Isini Irra-Imittit. „Et dünastia ei lõpeks,” selgitatakse ühes hilisemas tekstis, mida assürioloogid nimetavad „Varaste kuningate kroonikaks”, „pani valitseja aedniku Enlil-Bani enda asemel troonile ja aetas kuningliku tiaara tema pähe.” Sel viisil seaduslikuks tunnistatuna täitis valevalitseja kuninga kohustusi templis riituste läbivimisel ja ka muid ülesandeid.

Tavaliselt kulgesid sündmused siis seda rada, et oodati, kuni oht on möödas, ja siis ajutine monarh surmati – see on hästi tuttav Victoria-aegse antropoloogi Sir James Frazeri kirjutiste austajatele, sest tema raamatu „Kuldne oks” („The Golden Bough”) üks olulisi teemasid ongi niisuguse tava edasikandumine Euroopa ajalukku. Kuid saatus ei olnud päris nii pime, kui seda tavaliselt kirjeldatakse, ning suutis ilmselt päris hästi vahet teha päriskuninga ja valekuninga vahel: „Irra-Imitti suri oma palees, kui oli neelanud keevat leent. Enlil-Bani, kes oli troonil, ei tahtnud seda loovutada, seega nimetati tema kuningaks.” Enlil-Bani osutus silmapaistvalt edukaks, suutis valitseda peaaegu veerand sajandit ning lõpuks kuulutati ta jumalaks. Võib-olla on see põnev troonile asumise lugu lihtsalt suitsukate ja tegelikult toimus hoopis paleepööre, mis sel vägivalda täis sajandil ei olnud just harv nähtus. Veidi aega hiljem valitses Kurda-nimelises

linnriigis kümne aasta jooksul neli kuningat, Šubat-Enlili linnas oli neid samuti neli, Ašnakkumi linnas oli poole lühema aja jooksul viis valitsejat. Üks Mari linna palee ametnik kinnitab, et tema ametiajal „ei ole ükski kuningas tõeliselt võimas: kümme kuni viisteist kuningat järgnevad Babüloni Hammurapile, sama palju Larsa Rim-Sinile, sama palju Qatna Ibal-pi-Elile, kuid Yamhadi Yarim-Limile järgneb kakskümmend kuningat”.

Mari riik oli Lõuna-Mesopotaamia kultuuri kõige loodepoolsem eelpost. See asus Babülonist umbes 400 kilomeetrit põhjas Eufraati ülemjooksul, oli muistne ja tähelepanuväärne paik ning seal asus uhke palee, mis noil päevil oli arvatavasti kõigist kõige suursugussem. Selle peente kaunistustega troonisaalis, vastuvõturuumides ja söögisaalides, mille seinu kaunistavatel freskodel kujutati Abrahami-aegset igapäevaelu, tungles arvatavasti pidevalt uhkeis rõivais kõrgeid aukandjaid, kes olid seda paika külastamas: võõraste maade kuningaid, kes olid tulnud austust avaldama, kingitustega saabuaid vasalle ja andamit toovaid hõimupealikke. Arvukas kaaskond – orjad, abilised, kammerhärрад ja -neitsid, kogu see töötajate vägi, kes hoolitses kuninga ja ta mitme naise igapäevaste vajaduste rahuldamise eest – tungles kuninglike eluruumide kitsastes koridorides, kandes rõivakorve, toidukandikuid, joogikanne ja dokumendikarpe. Haldusruumid olid arvatavasti tõeline mesitaru, kus askeldasid sõnumitoojad, kantseleiametnikud, raamatupidajad ja arvete revideerijad, üha kiirustavad sekretärid, sekretäride abilised, nende abiliste abilised ja abiliste abiliste asetäitjad, võõrastelt maadelt saabunud saadikud, kes püüdsid poliitilisi liite sõlmida või kinnitada, ning Mari enda saadikud, kes olid kaugetelt maadelt tagasi pöördunud ja tulnud aru andma ning uusi juhtnööre saama.

Esimese korruse ühes otsas on suur skriptoorium, kus koostatakse dikteerimise järgi tahvlitele tehtud märkmete põhjal puhtandeid. Teises otsas on palee arhiiv, kus hoitakse dokumente – Mari kunin-